

בית המשפט המחוזי בתל אביב - יפו בשבתו כבית-משפט לעניינים מנהליים

15 אפריל 2010

ת"מ 105-06, בש"א 30858/06 פלדמן אהרן ואח' נ' איגוד ערים אזור דן (ביוב) ואח'**בפני: כבוד השופט ד"ר עמירם בנימיני**

- המבקשים:**
1. פלדמן אהרן
 2. רחל שייבץ
 3. שמואל פריד
 4. צוקר ענבר
 5. מזרחי משה
 6. יצחק קצבורג
 7. שייניוק עוזי

כולם ע"י ב"כ עו"ד לוי רפאל אבשלום

- נ ג ד -

המשיבות:

1. איגוד ערים אזור דן (ביוב)
- ע"י ב"כ עו"ד בצלאל בן דוד
2. עיריית תל-אביב-יפו
3. עיריית פתח-תקוה
4. עיריית רמת גן
5. עיריית חולון
6. עיריית בני-ברק
7. עיריית בת-ים
8. עיריית גבעתיים
9. המשיבות 2-8 ע"י ב"כ עוה"ד י' ברוש, ח' כהן
- מיתב מים תיעול וביוב בע"מ
- ע"י ב"כ עו"ד שמואל לינצר

כתבי עת:

ישי לויט, "תביעה ייצוגית לפי חוק", הפרקליט, כרך מב (תשנ"ה-תשנ"ו) 465

ספרות:

אירית חביב-סגל, דיני חברות, לאחר חוק החברות החדשלהחלטה במנהלי (30-08-2009): בשא 30858/06 פלדמן אהרן נ' איגוד ערים אזור דן (ביוב) שופטים: דר' עמירם בנימיני, עו"ד: לוי רפאל אבשלום, ב' בן דוד, י' ברוש, ח' כהן

כתבי עת:

[ישי לויט, "תביעה ייצוגית לפי חוק", הפרקליט, כרך מב \(תשנ"ה-תשנ"ו\) 465](#)

חקיקה שאוזכרה:

[צו איגודי ערים \(איגודן - תשתיות איכות סביבה\), תשט"ז-1956](#)

[חוק החברות, תשנ"ט-1999](#)

[חוק תובענות ייצוגיות, תשס"ו-2006: סע' 9, 21, 22\(ג\)\(1\), 23\(ב\), 23\(ג\)](#)

[חוק איגודי ערים, תשט"ו-1955: סע' 8\(ד\)](#)

ספרות:

[אירית חביב-סגל, דיני חברות, לאחר חוק החברות החדש](#)

מיני-רציו:

* נדחתה טענת המשיבות לפיה התובענה הייצוגית נכשלה ולפיכך אין מקום לפסוק שכר טרחה וגמול. אין כל חשיבות לעובדה שהתובענה הייצוגית לא אושרה לבסוף. יש לראות את העניין כאילו אושרה התביעה והתקבלה, שכן המשיבות החליטו לנהוג על פי ההחלטה המאשרת.

* דיון אזרחי – תובענה ייצוגית – גמול לתובע מייצג

* דיון אזרחי – תובענה ייצוגית – שכר טרחה של בא-כוח מייצג

* דיון אזרחי – תובענה ייצוגית – שיקולי בית-המשפט

המבקשים הגישו נגד המשיבות תובענה מנהלית ייצוגית שעניינה השבת כספים בסך 80 מיליון ש"ח שנגבו מהתושבים אולם לא הועברו לאיגוד הערים. לאחר שמיעת ראיות אושרה התובענה אולם ביהמ"ש העניק למשיבות אורכה שאם במהלכה יועברו הכספים לאיגוד- לא תאושר התובענה. המשיבות העבירו לאיגוד את הכספים כאמור. הדיון נסב בשאלת הגמול למבקשים ושכ"ט לבא כוחם. לטענת המשיבות, אין מקום לפסוק שכר וגמול מאחר והבקשה לא אושרה.

בית המשפט המחוזי חייב את המשיבות לשלם למבקשים ובא-כוחם שכר וגמול ופסק כי:

לאור הנתונים העובדתיים ובהתחשב בשיקולים השונים שנקבעו בפסיקה, כפי שעוגנו ב**חוק תובענות ייצוגיות**, יש להביא בחשבון את השיקולים הבאים בעניין פסיקת הפיצוי למבקשים ושכר הטרחה לבא-כוחם:

בנסיבות, אין כל חשיבות לעובדה שהתובענה הייצוגית לא אושרה לבסוף, וגם לא היה צריך לנהל אותה מעבר לשלב של אישורה. מבחינה מהותית, יש לראות את העניין כאילו אושרה התביעה והתקבלה, שכן המשיבות החליטו לנהוג על פי ההחלטה המאשרת.

הגשת התובענה הייצוגית וההחלטה לאשר אותה, ורק הם, הביאו להפסקת ההתנהגות הבלתי-חוקית.

התובענה העלתה לסדר היום הציבורי סוגיה חשובה ביותר, וחשפה התנהגות בלתי-חוקית ובלתי-תקינה של העיריות ושל האיגוד, תוך הפרת חובותיהם הציבוריות ופגיעה בנושא הסדרת הביוב באזור גוש דן. במדינה מתוקנת, האחראים להתנהגות שנחשפה בתובענה זו, וחברי מועצת האיגוד בראשם, היו נותנים את הדין במישור המנהלי, בלא כל קשר לתוצאה של תובענה זו.

המבקשים ובא-כוחם נטלו סיכון לא מבוטל בהגשת התביעה, בשל האפשרות שישקיעו כספים ומאמצים רבים ללא תמורה, כמו גם בשל החשש לשלם הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד לאיגוד ולשבע עיריות, כאשר היועמ"ש עמד לימינם.

יש להביא בחשבון את העובדה שהגמול והשכר שיפסקו יחולקו בין 7 רשויות מקומיות, האיגוד ומיתב. לכן, לא צפויה הכבדה יתרה על הקופה הציבורית.

לאור מכלול השיקולים חייב ביהמ"ש את העיריות המשיבות, האיגוד ומיתב, ביחד ולחוד, לשלם לכל אחד מן המבקשים סך של 50,000 ולב"כ המבקשים סך של 900,000 ₪.

פסק – דין

1. המבקשים, תושבי העיריות המשיבות 2-8 (להלן: "**המשיבות**"), הגישו תובענה מינהלית ייצוגית נגד המשיבות ונגד תאגיד הביוב מיתב ואיגוד ערים (אזור דן) (ביוב), ובגדרה בקשה לאשר את התובענה כייצוגית. הטענה שהעלו המבקשים כי המשיבות גובות מן התושבים שבתחומן אגרת ביוב הכוללת מרכיב המיועד לאיגוד ערים (**אזור דן**) (**ביוב**) (להלן: "**האיגוד**"), המאגד תחת כנפיו את ענייני הביוב של המשיבות, אך הן מעבירות לאיגוד במשך שנים רק חלק מאגרת הביוב שגבו עבורו (להלן: "**אגרת הביוב האיגודית**", "**אגרת הביוב**" או "**האגרה**"). התובענה שהוגשה היא להשיב לתושבי המשיבות את עודפי אגרת הביוב שלא הועברו לאיגוד, ואשר נגבו ממחזיקי הנכסים שבתחומי המשיבות בשנתיים שקדמו להגשת התביעה, ולחלופין להצהיר כי הותרת כספי האגרה העודפים בקופת העיריות מאז שנת 1999 נעשתה שלא כדין ויש להפסיקה. סעד נוסף התייחס לבטלות הצו הקובע את תעריף אגרת הביוב (סעד זה לא אושר לתביעה).

2. לאחר שנשמעו הראיות בבקשה לאישור התובענה הייצוגית והוגשו סיכומי הצדדים, ניתנה ביום 30.8.09 החלטה המאשרת את הגשת התובענה, לאחר שעיקר טענות המבקשים התקבלו. עם זאת, החלטתי ליתן למשיבות ארכה של חצי שנה להשבת כל סכומי האגרה שלא הועברו לאיגוד בתקופה של שנתיים שקדמו להגשת התביעה (כ- 80.5 מיליון ₪), ואם כך ייעשה לא תאושר התביעה

(סעיף 60 להחלטה). בהחלטה זו פסקתי למבקשים שכ"ט עו"ד בסך 120,000 ₪ והוצאות בסך 24,000 ₪.

3. המשיבות - ייאמר לזכותן - החליטו שלא לערער על ההחלטה ולהעביר לאיגוד את סכומי האגרה שנותרו בקופתן, במועד שקבע בית המשפט, כפי שהודיעו לבית המשפט. לפיכך, ובהתאם להחלטה דלעיל, אישור התובענה הייצוגית מתייתר, וכל שנתר לדון הוא בשאלת הגמול למבקשים (להלן: "הגמול") ושכר טרחה לבא-כוחם (להלן: "השכר"). בעניין זה הגישו הצדדים את טיעוניהם.

4. המבקשים עותרים לפסיקת גמול לתובעים בסך 2.5% משווי התביעה, ולבא-כוחם שכ"ט בשיעור של 5% משווי התביעה. השווי, בהתאם להחלטת בית המשפט, הוא 80.5 מיליון ₪. המבקשים מדגישים בטיעוניהם את חשיבותה הציבורית של התובענה - מקום בו נכשלו הרשויות באכיפת החוק, ורק הגשת התובענה הביאה לפתרון הבעיה. כמו כן מציינים המבקשים את התנהגות המשיבות, אשר בחרו לנהל את ההליך במקום להודיע לפי [סעיף 9 לחוק תובענות ייצוגיות](#) על הפסקת הפרקטיקה הבלתי-חוקית בה נהגו במשך שנים. לדעת המבקשים יש להתייחס אל התובענה, לענין השכר והגמול, כאל תובענה שאושרה. היא הביאה לחברי הקבוצה תועלת רבה, שכן לאחר שבית המשפט אמר את דברו תיפסק הפרקטיקה הבלתי-חוקית של הותרת חלק מכספי אגרת הביוב בידי המשיבות, וכך גם תפסק הפרת האמון של האיגוד, הנשלט בידי המשיבות ונמנע מלאכוף את החוק ולדרוש את מלוא האגרה במשך שנים. כך, כספי אגרת הביוב יגיעו ליעודם, לטובת כל תושבי העיריות המשיבות.

המבקשים מפרטים בבקשה את מורכבות ההליך והטרחה הכרוכה בהגשת התביעה וניהולה, כמו גם הסיכון שנטלו הם ובא-כוחם. בניהול ההליך הושקעה עבודה מקצועית רבה, שהניבה פרי. עבודה זו היתה כרוכה גם בהוצאות, כולל תשלום לצורך קבלת 8 חוות דעת רואה חשבון והתייעצות עם כלכלנים. מדובר בהליך תקדימי, הכרוך בהשבת אגרה שנגבתה שלא כדין לתושבים - אף שבאופן עקרוני מי שזכאי לה הוא האיגוד, ומכאן הסיכון שנטלו המבקשים ובא-כוחם. ב"כ המבקשים נאלץ להתמודד בעצמו מול 7 רשויות מקומיות ומול האיגוד, על מנת להילחם את מלחמתם של כ- 500,000 בעלי נכסים המשלמים אגרת ביוב למשיבות, ותוך כדי כך להעלות על סדר היום המשפטי סוגיות משפטיות עקרוניות שהוכרעו לטובת המבקשים. התועלת של הקבוצה התובעת מהגשת התביעה תתבטא, לדעת המבקשים, בסכום של 1 מיליארד ₪ (לא הבנתי טענה זו, הנשענת על עילה של עדכון האגרה שאיננה חלק מן התובענה שאושרה באופן מותנה). כך גם מדגישים המבקשים שבשל תקופת ההתיישנות הקבועה בחוק לגבי תביעת השבה ייצוגית נגד רשות (שנתיים), הוגבל סכום החזר האגרה לאיגוד לסך של 80.5 מיליון ₪. אך למעשה הותירו המשיבות בידן עודפי אגרה שלא כחוק, בשיעור של מאות מיליוני שקלים, במשך שנים. גם עובדה זו צריכה להשליך על השכר והגמול למבקשים.

5. האיגוד טוען בתגובתו לבקשה לפסיקת שכר וגמול כי בית המשפט לא אישר את התובענה הייצוגית, ומכאן שהתובענה נכשלה. האיגוד שב ומעלה טענות בנוגע לצדקת התביעה, ומעלה תהייה לאיזה צורך הוגשה התביעה ומה התועלת בה. מדובר בבעיה חמורה של הבנת הנקרא, שלא לומר

היתממות, ולא נותר אלא להצטער על כך. האיגוד התעלם מחובתו החוקית במשך שנים, כאשר נכנע למשיבות ונמנע מלדרוש מהן להעביר לו את מלוא כספי אגרת הביוב האיגודית, כפי שהובהר בהחלטה בעניין אישור התובענה הייצוגית. רק בעקבות החלטת בית המשפט, החליטו המשיבות להעביר את עודפי האגרה לאיגוד, כפי שהחוק מחייב אותן לעשות. בכך תיפסק הגבייה הבלתי חוקית של אגרה זו מהתושבים, וכספיה ייועדו לשיפור הביוב בגוש דן לרווחת התושבים כולם. האיגוד לא עשה דבר כדי לעמוד על זכויותיו, ועל מילוי חובותיו הציבוריות, גם במהלך הדיון בתובענה: הוא הצטרף לעמדת המשיבות, אף שהיא מנוגדת לדין. לכן, יש להטיל גם על האיגוד חובת תשלום שכר טרחה וגמול למבקשים.

6. המשיבות טוענות בתגובתן לבקשה לפסיקת שכר וגמול, כפי שטען האיגוד, כי בית המשפט דחה למעשה את התובענה, בקובעו שאין למבקשים עילה להשבת כספי האגרה המגיעים לאיגוד. לטענתן, ההחלטה שלא לאשר את התביעה, לאחר שהמשיבות הודיעו על העברת הכספים לאיגוד, והשכר שנפסק לב"כ המבקשים בבקשה – מהווים סוף פסוק ואין עוד מקום לפסוק שכר וגמול. עוד טוענות המשיבות כי יש לנהוג ברשויות מקומיות – בכל הנוגע לפסיקת שכר וגמול בתובענות ייצוגיות – בצורה שונה לעומת גופים מסחריים, שכן יש להביא בחשבון את השאיפה שלא לפגוע בציבור. כך יש להביא בחשבון את העובדה שהליך ברור התובענה נקטע בעודו באיבו, והתובענה לא אושרה לאחר העברת הכספים לאיגוד. לגבי הגמול למבקשים, טוענות המשיבות כי הוכח מחקירת המבקש 1 (שהוא היחיד שנחקר) כי אין למבקשים בקיאות בעניינים נשוא התביעה, וכל העבודה נעשתה על ידי בא-כוחם. אך ב"כ המבקשים לא הגיש ראיות באשר להיקף העבודה והטרחה שהשקיע, ולדעת המשיבות אין מדובר בהליך מורכב. עוד מציינות המשיבות כי המבקשים לא פנו אליהם לפני הגשת התביעה ובכך לא נהגו בתום לב. מכל מקום, סכומי השכר והגמול המבוקשים מנופחים, מוגזמים ומופרכים. בנוסף, יש להביא בחשבון שהתביעה המקורית היתה להשבת סך 350 מיליון ₪, ורק במהלך הדיון צומצם הסכום ל- 138 מיליון ובסופו של דבר נקבע על סך של 80.5 מיליון ₪. בחוות הדעת שהגישו המבקשים נפלו טעויות שונות, ובסופו של דבר הסתמך בית המשפט על חוות דעת מומחה המשיבות, בקובעו את הסך של 80.5 מיליון.

7. אמות המידה הכלליות לקביעת שיעור הפיצוי המגיע לתובע ייצוגי, כמו גם שכר-הטרחה הנפסק לעורכי-דינו, הובהרו בע"א 8430/99 אנליסט נ' ערד, פ"ד נו(2) 247, מפי כב' הנשיא א' ברק, וזאת לאור תכליתה של התובענה הייצוגית להגן על אינטרס היחיד, שלא יטרח להגיש תובענה בגין נזק קטן, ולקדם את האינטרס הציבורי שבאכיפת החוק. מטרת הגמול שנפסק לתובע הייצוגי היא לפצותו על הנטל שלקח על עצמו בשם הקבוצה כולה, והסיכון שנטל על עצמו שמא תביעתו תידחה. לאור חשיבותה של התביעה הייצוגית, מהווה הפיצוי המיוחד מעין "פרס" לתובע, מעל ומעבר לנזק שנגרם לו בפועל, והגמול ניתן על כך שנטל על עצמו תפקיד בעל חשיבות חברתית (סעיפים 13-14 לפסק הדין).

אשר לשיעור הפיצוי שיש לפסוק לתובע הייצוגי, פסק כב' הנשיא ברק (סעיף 15):

15. מהו השיעור הראוי שיש לפסוק כפיצוי מיוחד, לתובע הייצוגי? התשובה לשאלה זו קשורה בתכליות הכלליות והספציפיות עליהן עמדנו. בראש ובראשונה,

הפיצוי המיוחד צריך להיפסק באותם המקרים בהם אכן נשא התובע הייצוגי בטרחה מיוחדת או בסיכון, או שאלמלא פיצוי מיוחד זה, לא היתה מוגשת התביעה מלכתחילה, בשל הנזק הספציפי הקטן שנגרם לכל ניזוק. שנית, וכנגזרת מכך, על הפיצוי המיוחד לשקף את עוצמת הסיכון בו נשא ואת הטרחה שנטל על עצמו התובע הייצוגי. "הפיצוי צריך להתחשב בזמן, בטרחה, בשיעור ההוצאות שנשא בהן התובע ובאיכות התרומה של פעולתו לטובת הקבוצה" (ראו: [לויט, "תביעה ייצוגית לפי חוק ניירות ערך"](#), הפרקליט מב (תשנ"ו) 465, 481). שלישית, שיעור הפיצוי המיוחד צריך לשקף את ההכרה בחשיבותה של התובענה הייצוגית, הן לשם הגנה על אינטרס הפרט והן במסגרת אינטרס הכלל. אכן, הפיצוי המיוחד לא בא רק על מנת לפצות את התובע הייצוגי על הטרחה שבהגשת התובענה ובהוכחתה, אלא גם לספק תמריץ לתובע הייצוגי להגשים את זכות היחיד ואת אינטרס הכלל (ראו: ת.א. (ת"א) 1651/01 אקרמן ואח' נ' מיטלמן ואח', פ"מ תשנ"ג (ג) 410, והשוו: הצעת [חוק החברות](#), התשנ"ו-1995 - (ה"ח 2432 (תשנ"ו) 2, 75). בה בעת, אל לו - לפיצוי מיוחד זה - לעודד תובענות סרק או תובענות בשיעורים מנופחים, כמו גם איומים חסרי יסוד על נתבעים, שהם הסיכונים הטמונים ממילא בתובענות ייצוגיות. על הפיצוי המיוחד לתמרץ תביעות אמת, ולא הליכי נפל (השוו: ת.א. (ת"א) 19/92 זת חברה ליעוץ כלכלי בע"מ ואח' נ' טבע תעשיות פרמצבטיות בע"מ ואח' (טרם פורסם) [פורסם בנבו]). רביעית, באותם המקרים בהם הפיצוי המיוחד מנוכה מן הפיצוי לשאר חברי הקבוצה, יש לוודא ששיעור הפיצוי המיוחד אינו גבוה באופן שעלול לכרסם בפיצוי לשאר חברי הקבוצה כך שמטרת התובענה הייצוגית תסוכל. אכן, יש חשיבות לעידוד תובעים ייצוגיים מטעמים של אינטרס הכלל והשמירה על הוראת החוק שבגדרה מצויה התובענה הייצוגית. בה בעת, אין לקפח את חברי הקבוצה (אינטרס הפרט) בגין השמירה על אינטרס הכלל. יש לוודא, על כן, כי האינטרס של שאר חברי הקבוצה בקבלת פיצוי הולם בגין חלקם היחסי, לא יפגע יתר על המידה. המדובר, על כן, בשמירה על יחס סביר בין הפיצוי שיפסק לתובע הייצוגי ובין התועלת של שאר חברי הקבוצה (לויט, הנ"ל, שם). חמישית, יש לבחון את שיעור הפיצוי ביחס לחלקו של התובע הייצוגי. אכן, ככל שחלקו של התובע הייצוגי בסך הסכום שנפסק קטן יותר, נראה ראוי הוא כי יזכה לפיצוי מיוחד בשיעור המשקף את הצורך בתמריץ התובע הייצוגי על הנטל והסיכון שלקח על עצמו, ויהווה תמריץ לתובעים ייצוגיים לאכוף את הדין על הנתבעים, הגם שהנזק שנגרם להם עצמם, אינו גדול דיו. מאידך, ככל שחלקו של התובע הייצוגי בסך הפיצוי הוא משמעותי יותר, אם באופן יחסי ואם באופן מוחלט, יקטן הצורך בפסיקת פיצוי מיוחד, שכן די יהא בתמריץ הקיים ממילא לתובע הייצוגי, לעמוד על נזקיו (השוו: ת.א. 417/94 (מחוזי ת"א) דיצר נ' טיבון ויל אחזקות בע"מ (לא פורסם)).

16. כמובן, שאין זו רשימה סגורה של קריטריונים ואיזונים. ניתן אולי להוסיף עליהם קריטריונים נוספים, כמו חשיבותה הכללית של התובענה וחומרת הפרה של החוק שביסודה: מעמדו וכוחו של התובע; מידת הצלחתו של ההליך ושיקולים נוספים (ראו והשוו: א. [חביב-סגל, דיני חברות](#) (כרך א', 1999) 597-592)....".

8. אשר לשכר הטרחה הנפסק לעורכי דינו של התובע הייצוגי, פסק כב' הנשיא ברק כי המטרה היא "לפצות את עורך הדין על ההוצאות שנגרמו לו בהליך ההליך, עבור הקבוצה כולה או בשמה", וכי אותם טעמים העומדים ביסוד הצורך לעודד תובעים ייצוגיים ותובענות ייצוגיות - מצדיקים פסיקת שכר טרחה בסכום שיישקף את הוצאות המשפט ושכר טרחת עורך הדין בפועל. עם זאת, אין לפסוק שכר טרחה בשיעור שיהווה תמריץ להגשת הליכי סרק, או באופן שיגרום לנטל מוגזם על כתפי הקבוצה המממנת את שכר הטרחה (סעיף 20).

9. [חוק תובענות ייצוגיות](#), התשס"ו-2006, קובע את אמות המידה לפסיקת גמול לתובע המייצג, וכן שכר-טרחה לבאי-כוחו, כדלקמן:

- 22" (א) הכריע בית המשפט בתובענה הייצוגית, כולה או חלקה, לטובת הקבוצה, כולה או חלקה, לרבות בדרך של אישור הסדר פשרה, יורה על תשלום גמול לתובע המייצג, בהתחשב בשיקולים כאמור בסעיף קטן (ב), אלא אם כן מצא, מטעמים מיוחדים שיירשמו, שהדבר אינו מוצדק בנסיבות הענין.
- (ב) בקביעת שיעור הגמול יתחשב בית המשפט, בין השאר, בשיקולים אלה:
- (1) הטרחה שטרם התובע המייצג והסיכון שנטל על עצמו בהגשת התובענה הייצוגית ובניהולה, בפרט אם הסעד המבוקש בתובענה הוא סעד הצהרתי;
- (2) התועלת שהביאה התובענה הייצוגית לחברי הקבוצה;
- (3) מידת החשיבות הציבורית של התובענה הייצוגית.
- (ג) בית המשפט רשאי, במקרים מיוחדים ומטעמים מיוחדים שיירשמו -
- (1) לפסוק גמול למבקש או לתובע המייצג אף אם לא אושרה התובענה הייצוגית או שלא ניתנה הכרעה בתובענה הייצוגית לטובת הקבוצה, לפי הענין, בהתחשב בשיקולים כאמור בסעיף קטן (ב);
- (2) לפסוק גמול לארגון שהשתתף בדיונים בתובענה הייצוגית לפי הוראות סעיף 15, אם מצא שהדבר מוצדק לאור הטרחה שטרם והתרומה שתרום בהשתתפותו בדיונים כאמור.
- 23 (א) בית המשפט יקבע את שכר הטרחה של בא הכוח המייצג בעד הטיפול בתובענה הייצוגית, לרבות בבקשה לאישור; בא הכוח המייצג לא יקבל שכר טרחה בסכום העולה על הסכום שקבע בית המשפט כאמור.
- (ב) בקביעת שיעור שכר הטרחה של בא כוח מייצג לפי סעיף קטן (א), יתחשב בית המשפט, בין השאר, בשיקולים אלה:
- (1) התועלת שהביאה התובענה הייצוגית לחברי הקבוצה;
- (2) מורכבות ההליך, הטרחה שטרם בא הכוח המייצג והסיכון שנטל על עצמו בהגשת התובענה הייצוגית ובניהולה, וכן ההוצאות שהוציא לשם כך;
- (3) מידת החשיבות הציבורית של התובענה הייצוגית;
- (4) האופן שבו ניהל בא הכוח המייצג את ההליך;
- (5) הפער שבין הסעדים הנתבעים בבקשה לאישור לבין הסעדים שפסק בית המשפט בתובענה הייצוגית.
- (ג) בית המשפט רשאי לקבוע לבא כוח מייצג שכר טרחה חלקי על חשבון שכר הטרחה הכולל, אף בטרם הסתיים הליך הביורו של התובענה הייצוגית, אם מצא שהדבר מוצדק בנסיבות הענין, וככל הניתן בהתחשב בשיקולים כאמור בסעיף קטן (ב)."

10. בע"א 9134/05 עו"ד אליעזר לויט נ' קו אופ צפון, אגודה שיתופית לשירותים בע"מ, [פורסם בנבו], תק-על 2008(1) 2149, הבהיר כב' השופט א' גרוניס את השיקולים העומדים ביסוד סעיף 23(ב) לחוק, לאמור:

"הסעיף מונה רשימה לא ממצה של שיקולים אותם על בית המשפט להביא בחשבון. קריטריונים אלו מציירים קווים מנחים אשר מהם ניתן ללמוד על מגמתו של החוק ועל המטרות אותן ביקש להשיג באמצעות מוסד שכר הטרחה בתובענות ייצוגיות. דומה, כי ניתן להצביע על שלושה סוגי שיקולים המשתקפים בקריטריונים המנויים בסעיף. סוג שיקולים אחד נוגע לסוגיית התמריץ להגשת תביעה ייצוגית. בעניין זה קיים מתח בין שני שיקולים נוגדים אשר יש לאזן ביניהם: יצירת תמריץ חיובי להגשת תביעות ייצוגיות ראויות אל מול הצורך למנוע הגשתן של תביעות סרק ייצוגיות או מנופחות יתר על המידה (ראו, פרשת אנליסט, עמ' 259). מובן, כי ככל שגדלה החשיבות אותה יש לייחס לתובענה הייצוגית גדל העניין ביצירת התמריץ להגישה. מטעם זה מורה החוק כי בעת קביעת שכר הטרחה יש להתחשב

באינטרסים שהוגשמו על ידי הגשת התובענה. בגדרה של נקודה זו ניתן משקל הן לאינטרס היחיד, שבא לידי ביטוי בקריטריון התועלת שצמחה לקבוצה המיוצגת (ס"ק 1)), והן לאינטרס הציבור, הבא לידי ביטוי בקריטריון של מידת החשיבות הציבורית הטמונה בתביעה (ס"ק 3)) (ראו, פרשת אנליסט, עמ' 258). הצורך במתן תמריץ להגשת תובענות ייצוגיות ראויות מכתוב גם התחשבות בשאלה מה היה היקף ההשקעה בהגשתה ובניהולה של התובענה הייצוגית ומה הייתה מידת הסיכון הכרוכה בה (ס"ק 2)). זאת, שכן כגודל הקושי והסיכון שבתובענה כך הצורך באיזונו על ידי קביעת שכר הולם. מנגד, השאיפה למנוע הגשת תביעות סרק או ניפוחן מעבר לראוי מכתובה את הקריטריון הקבוע בס"ק 5), לפיו יש להתחשב בפער בין הסעדים הנתבעים לסעדים שאושרו. קריטריון זה מיועד להרתיע תובעים מפני הגשת תביעות בשיעור מופרז ובלתי מבוסס. סוג שיקולים שני עניינו הכוונת התנהגות "בא כוח מייצג", כהגדרתו בסעיף 2 לחוק, בנוגע לאופן ניהול התובענה והבקשה לאישורה. החוק מבקש ליצור תמריץ לכך שהדיון בבקשה לאישור התובענה הייצוגית ובתובענה עצמה ינוהל ביעילות ובהגינות. לאור מטרה זו קובע החוק, כי בקביעת גובה שכר הטירחה יש להתחשב באופן בו ניהל בא הכוח המייצג את התובענה הייצוגית (ס"ק 4)). סוג שיקולים שלישי המשתקף בסעיף הינו השאיפה כי יהיה יחס הולם בין שכר הטירחה לבין התובענה הייצוגית. היינו, כי שכר הטירחה יהיה סביר והוגן בהתחשב בכלל מאפייניה של התובענה הייצוגית. חלק מהגורמים המשפיעים על סבירותו של גובה שכר הטירחה הינם המאמץ שהושקע בה והתועלת שהיא הניבה לקבוצה. כך, לדוגמה, יש להקפיד כי שכר הטירחה לא יעקר למעשה את טובת ההנאה האמורה לצמוח לחברי הקבוצה או יפחית ממנה באורח בלתי סביר (פרשת אנליסט, עמ' 259)".

בהמשך פסק הדין מבהיר כב' השופט א' גרוניס כי שוויו של הסעד לו זכו חברי הקבוצה הינו בעל חשיבות לבחינת התועלת שבתובענה, וכי אין חובה לקבוע את שכר הטרחה כאחוז מסוים משווי הסעד (פסקה 13). עוד הדגיש כב' השופט גרוניס (פסקה 14):

"נקודה מרכזית אותה יש להדגיש היא כי שיקול חשוב בעת הדיון בסוגיית שכר הטירחה נוגע לשאלה האם היה צורך להגיש את התובענה הייצוגית כדי לזכות בסעד המבוקש. אחת ממטרותיו המובהקות של מוסד התובענה הייצוגית היא התגברות על הפְּשֵׁל הטמון במצב בו ישנם ניזוקים רבים אשר נזקו של כל אחד מהם קטן מכדי שיהיה זה כדאי עבורו לפעול למימוש זכויותיו (ראו: סעיף 11(1) לחוק תובענות ייצוגיות; רע"א 4556/94 טצת נ' זילברשץ, פ"ד מט(5) 774, 784 (1996); רע"א 3126/00 מדינת ישראל נ' א.ש.ת ניהול פרויקטים וכוח אדם בע"מ, פ"ד נז(3) 220, 237 (2003)). על כן, נתון מרכזי בסוגיית שכר הטירחה בגין הגשת תובענה ייצוגית וניהולה נוגע לשאלה האם היה צורך בהגשתה כדי להתגבר על הכשל האמור".

11. בפסיקת בתי המשפט, ובמאמרים שנכתבו בנושא, הועלו הצעות לפסיקת שכר וגמול לתובע הייצוגי ולעורכי דינו בהתאם לקריטריונים שונים (ראה: מ. טלגם, "התובענה הייצוגית הצרכנית – סיכום ביניים עם מבט לעתיד", שערי משפט ד(1) התשס"ה 227, בעמ' 228, 235-236). בסופו של דבר, הגמול והשכר נפסקים בהתאם למכלול של שיקולים, ובהם: שווי ההטבה לה זכו חברי הקבוצה בעקבות התובענה הייצוגית ומידת התועלת שהביאה התביעה; מידת ההשקעה הכספית והמאמץ בעבודה של התובע ועורכי דינו בניהול התיק, כמו גם הדרך בה נוהל על ידם ההליך; הסיכון שנטלו על עצמם התובע הייצוגי ועורכי דינו; התנהגות הצדדים במהלך הדיון; ושיקולים של מדיניות ציבורית, בדבר הצורך לעודד ולתמרץ תובענות ייצוגיות מוצדקות. כך גם יש להביא בחשבון את מידת חשיבותה הציבורית של התובענה, כמו גם מידת החומרה של הפרת החוק שהביאה להגשתה - בעיקר כאשר מדובר בתובענה ייצוגית מינהלית שעניינה אכיפת החוק והסדר הציבורי. בהקשר זה יש לבחון באיזו מידה היה צורך להגיש את התובענה על מנת להשיג את התוצאה

שהושגה בסופה – בין אם באמצעות ניהול התובענה עד סופה, ובין אם בדרך אחרת שהביאה להשגת אותה תוצאה.

12. יש לדחות את טענת המשיבות והאיגוד כי אין מקום לפסוק שכר וגמול משום שהבקשה לאישור התובענה לא אושרה, או משום שיש לראות בהחלטה בענין האישור סוף פסוק. ההפך הוא הנכון: יש לפסוק את השכר והגמול כאילו אושרה התובענה והתקבלה, שכן בסופו של דבר החליטו המשיבות להשיב לאיגוד את כל עודפי אגרת הביוב שהצטברו אצלו, וזאת בעקבות הגשת התובענה וההחלטה שניתנה בבקשה לאישורה. בקשה זו אושרה למעשה על ידי בית המשפט, אם כי ניתנה הזדמנות למשיבות להעביר את האגרה לאיגוד – כדי למנוע את האישור הסופי. אך מבחינה מהותית, מדובר באישור של הבקשה ואף בקבלת מלוא הסעד בהתאם למה שאושר בהחלטת בית המשפט (העברת הסך של 80.5 מיליון ₪ לאיגוד). זו נקודת המוצא להחלטה בענין הגמול והשכר.

עוד יש לציין בהקשר לטענה שהתובענה לא אושרה בסופו של דבר, כי נפסק עוד לפני כניסתו לתוקף של [חוק תובענות ייצוגיות](#) כי ניתן לפסוק גמול ושכר גם במקרה שהתובענה לא אושרה, אם הגשת התובענה הביאה בדרך אחרת לקבלת הסעד שהתבקש בה (ראה החלטתי בת.א. 1957/03 [בש"א 15869/03](#) **אר און השקעות בע"מ נ' הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ**, [פורסם בנבו] תק-מח 12006 (1) 8560, שאושרה בערעור; [ע"א 4065/03 טרוים נ' בנק לאומי לישראל בע"מ](#), [פורסם בנבו] תק-על 2004 (4) 3466; וכן [ע"א 9134/05](#) בענין **לויט**, שבו נפסק שכ"ט עו"ד לב"כ הקבוצה התובעת אף שהתובענה לא אושרה, בשל תרומתו למען חברי הקבוצה). [סעיפים 22\(ג\) ו-23\(ג\)](#) לחוק קובעים היום במפורש כי בית המשפט רשאי לפסוק שכר וגמול גם כאשר הליך בירור התובענה לא הסתיים, ואף אם התביעה לא הוכרעה לטובת הקבוצה.

13. בענייננו, עסקינן בתובענה ייצוגית מינהלית להשבת אגרה שנגבתה שלא כדין. מקובלת עלי טענת המשיבות כי יש מקום להבחין, לענין השכר והגמול בתובענה ייצוגית, בין נתבע שהוא גוף מסחרי לבין רשות מקומית נתבעת. [חוק תובענות ייצוגיות](#) משקף מגמה לאזן בין הצורך להגיש תובענות ייצוגיות נגד רשות להשבת כספים שנגבו שלא כדין, לבין השאיפה שלא לפגוע ברשות ציבורית יתר על המידה. לכן, החוק מאפשר הגשת תובענה ייצוגית מינהלית נגד רשות ציבורית, אך מאידך קובע [בסעיף 21](#) תקופת התיישנות קצרה של שנתיים, ובנוסף קובע [בסעיף 9](#) כי התביעה לא תאושר אם חדלה הרשות מהגבייה שבשלה הוגשה בקשת האישור. לאור עקרונות אלו, נפסק כי ההגנה על הקופה הציבורית מהווה שיקול נכבד בעת קביעת השכר והגמול ([ת.מ. \(י-ס\) 202/06](#), [בש"א 1543/06 התנועה להגינות שלטונית נ' מדינת ישראל](#), [פורסם בנבו] תק-מח 2007 (3) 7786, כב' השופט י. נועם). עם זאת, חשוב לציין כי המשיבות אינן זכאיות להסתמך על [סעיף 9](#) לחוק לענין פסיקת השכר והגמול, שכן הן נמנעו במתכוון מלהודיע לבית המשפט על הפסקת הגבייה שבשלה הוגשה בקשת האישור, ולכן אין תחולה לסעיף זה. מכאן שגם אין רלוונטיות לאסמכתאות הנוגעות לשכר וגמול הנפסק בגדרו של [סעיף 9](#) לחוק.

14. לענין מידת חשיבותה של התובענה שהגישו המבקשים נגד המשיבות והאיגוד והצורך בה, מן הראוי להדגיש כמה מן הנקודות שנקבעו בהחלטה לאשר את התובענה:

א. מחוות דעתו של המומחה מטעם המשיבות, רו"ח אופיר בוכניק, עולה כי המשיבות נמנעו מלהעביר לאיגוד ב-10-15 השנים האחרונות את מלוא כספי אגרת ביוב האיגודית שגבו מן התושבים, וזאת בניגוד להוראות הברורות של חוק העזר לאיגוד ערים דן (ביוב), תשכ"ז-1997 וצו איגודי ערים (איזור דן) (ביוב), תשט"ז-1956, המחייבות העברה של אגרה זו בסוף כל חודש. העובדה שבמאזני העיריות אין זכר לכספי אגרה אלו, שלטענת המשיבות הוחזקו, כביכול, בנאמנות עבור האיגוד – תומכת במסקנה שהעיריות השתמשו בכספי אגרת הביוב האיגודית לצורכיהן השוטפים. אין מדובר, איפוא, בהחזקת כספים בנאמנות עבור האיגוד, אלא בהפרת חובת הנאמנות כלפי הציבור (סעיפים 21-22 להחלטה).

ב. הסכומים שנמנעו העיריות מלהעביר לאיגוד במשך שנים רבות עולים לאין שיעור על הסך של **80.5 מיליון ₪**, שנאלצו להחזיר לאיגוד בעקבות ההחלטה לאשר את התובענה הייצוגית, שכן הסכום שהחזירו מוגבל לתקופת ההתיישנות הנוגעת לתביעות ייצוגיות נגד רשות. התועלת שהביאה התביעה הנה גם לעתיד: סביר להניח שהמשיבות לא תמשכנה לנהוג בדרך הבלתי-חוקית בה נהגו עד כה, וכל כספי אגרת הביוב יועברו לייעודם, לרווחת התושבים כולם. יש לציין בהקשר זה כי מן הראיות שהביאו המשיבות והאיגוד עולה כי עומדים על הפרק פרויקטים של האיגוד בהיקף של מאות מיליוני שקלים. לנוכח עובדה זו, חמורה עוד יותר התנהגות המשיבות והאיגוד במשך שנים. לו הועברו לאיגוד כל כספי האגרה שנגבו מן התושבים, ניתן היה לשפר עד מאוד את מערכת הביוב בגוש דן. אך העיריות העדיפו, כפי הנראה, לעשות בכספים שימושים אחרים.

ג. נראה כי חברי מועצת האיגוד לא קיימו את חובת האמון שהם חבים לציבור בכללותו, ופעלו בניגוד להוראת **סעיף 8(ד) לחוק איגודי ערים**, תשט"ו-1955, הקובע כי חובת האמון שהם חבים **"תהיה עדיפה על חובתם כלפי הרשות המקומית שמינתה אותם"**. חברי המועצה נמנעו מלדרוש את הכספים המגיעים לאיגוד מהמשיבות, גם לאחר שהתובענה הוגשה, אלא התייצבו לימין המשיבות. הם לא פעלו למען האיגוד והמטרות שעומדות בבסיס הקמתו, אלא כדי לרצות את הרשויות המקומיות שמינו אותם.

ד. בעקבות הגשת התובענה בתיק זה, בחן היועץ המשפטי לממשלה את התנהגות המשיבות והאיגוד, והגיע למסקנה כי הם נהגו שלא כדין כאשר נמנעו במהלך השנים מלהעביר לאיגוד באופן שוטף ומסודר את מלוא אגרת הביוב. אך היועץ המשפטי לממשלה הסתפק בהבהרה למשיבות ולאיגוד כי עליהם לנהוג בצורה שונה מכאן ולהבא, וסבר כי אין להשיב לתושבים את כספי האגרה שנגבו מהם ולא הועברו לאיגוד (סעיף 16 להחלטה). מכאן שצודק ב"כ המבקשים בטענתו כי לא מבקר המדינה, לא משרד הפנים, לא מבקר האיגוד, לא מבקרי הרשויות המקומיות המשיבות ולא כל גורם אחר פעל להפסקת ההפרה של החוק שהתנהלה במשך שנים. רק התביעה הייצוגית שהוגשה בתיק זה הביאה לתוצאה הכרחית זו, אף שבשל תקופת ההתיישנות שנקבעה בחוק התבצעה רק השבה חלקית של הכספים המגיעים לאיגוד. מכאן תובן חשיבותה הציבורית העצומה של תובענה זו.

כאן המקום להדגיש, כי בניגוד לטענת המשיבות והאיגוד לא נקבע בהחלטה לאשר את התובענה שחברי הקבוצה התובעת לא יהיו זכאים להשבת כספי אגרת הביוב המיועדת לאיגוד. אומנם כספי האגרה מגיעים לאיגוד, וככל שהם מועברים לאיגוד הם נגבים כדין. אולם בהחלטה הבהרתי במפורש כי אם מסתבר כי שנה אחר שנה גובות העיריות את האגרה מהתושבים ואינן מעבירות אותה לאיגוד במלואה, והאיגוד מצידו איננו דורש כספים אלו שנגבו עבורו – כי אז תתבקש המסקנה שהכספים נגבו, לפחות בחלקם, שלא למטרה שלשמה יועדו. במקרה שכזה, מדובר בגבייה אגרה בלתי חוקית, שיש להשיבה לתושבים (סעיפים 28 ו-29 להחלטה).

ה. הקבוצה התובעת מונה מאות אלפי מחזיקי נכסים בתחומי העיריות המשיבות. מדובר באנשים אשר לא היו יכולים לגלות בעצמם את אי-החוקיות הכרוכה בהתנהלות המשיבות, ולא היו מעיזים להתמודד מול גופים גדולים. המשיבות ניצלו עובדה זו כדי לגבות מהם כספים שלא כדין. כל אלו מבהירים אף הם את חשיבותה של התובענה, שהרי מטרות התובענה הייצוגית הינן, בין היתר, אכיפת הדין והרתעה מפני הפרתו, כמו גם השבת רווח בלתי חוקי שהתקבל שלא כדין. כל אלה הובהרו בהחלטה שאישרה את התובענה.

ו. באשר לטענת המשיבות כי המבקשים לא מיצו את ההליכים, ולא פנו אליהם לפני שהוגשה התביעה, הבעתי דעתי בהחלטה כי אין לייחס משקל של ממש לעניין זה (סעיף 57). טענת המשיבות כי יש בכך כדי להשפיע על השכר והגמול נשמעת תמוה ביותר. המשיבות והאיגוד היו יכולים לעשות שימוש [בסעיף 9](#) לחוק, ולהודיע על הפסקת הפרקטיקה הבלתי-חוקית נשוא התביעה. אך הן בחרו שלא לעשות כן, ועד היום אין הן מודות בטענות שהועלו כנגדן (אף שהן הזדרזו לפעול בהתאם להחלטה לאשר את התובענה). מכאן ברור שפניית ב"כ המבקשים אל המשיבות לפני הגשת התובענה לא היתה מסייעת במאומה.

15. לאור הנתונים העובדתיים שפורטו לעיל, ובהתחשב בשיקולים השונים שנקבעו בפסיקת בית המשפט, כפי שעוגנו [בחוק תובענות ייצוגיות](#), תשס"ו-2006, יש להביא בחשבון את השיקולים הבאים בעניין פסיקת הפיצוי למבקשים ושכר הטרחה לבא-כוחם:

א. הגשת התובענה הייצוגית וההחלטה לאשר אותה - ורק הם - הביאו להפסקת ההתנהגות הבלתי-חוקית של העיריות, האיגוד ומיתב, ולכך שמעתה ואילך יועברו כל כספי אגרת הביוב לאיגוד, ואף יועבר לאיגוד סך של **80.5 מיליון** ₪ שלא הועברו אליו בשנתיים שקדמו להגשת התובענה.

ב. התובענה העלתה לסדר היום הציבורי סוגיה חשובה ביותר, וחשפה התנהגות בלתי-חוקית ובלתי-תקינה של העיריות ושל האיגוד, תוך הפרת חובותיהם הציבוריות ופגיעה בנושא הסדרת הביוב באזור גוש דן. על כך יש לברך את המבקשים ואת בא-כוחם, ולתגמל אותם בהתאם. תביעה זו היא מסוג התביעות שרוצים אנו לעודד וחשוב לעודד. המבקשים ובא כוחם עשו שירות חשוב לציבור בעצם הגשת התובענה וניהולה עד לאישורה. במדינה

מתוקנת, האחראים להתנהגות שנחשפה בתובענה זו, וחברי מועצת האיגוד בראשם, היו נותנים את הדין במישור המינהלי, בלא כל קשר לתוצאה של תובענה זו.

ג. המבקשים ובא-כוחם נטלו סיכון לא מבוטל בהגשת התביעה, בשל האפשרות שישקיעו כספים ומאמצים רבים ללא תמורה, כמו גם בשל החשש לשלם הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד לאיגוד ולשבע עיריות. בניהול התובענה הושקעה עבודה מקצועית רבה, והיא אף כרוכה בהוצאות כולל חוות דעת רואה חשבון. במסגרת הסיכון שנטלו המבקשים ובא-כוחם יש לציין את העובדה שהיועץ המשפטי לממשלה התייצב לימין המשיבות והאיגוד, בכל הנוגע לתביעת ההשבה. ניהול התביעה הצריך השקעה עצומה של עבודה משפטית, ואין ספק שכמעט כל הטרחה היתה של בא-כוח המבקשים. הם עצמם, רק נטלו את הסיכון הכרוך בעצם הגשת התובענה, והגמול המגיע להם הוא בעיקר עבור סיכון זה. עוד ניתן לציין בהקשר זה כי ספק אם היה צורך בהגשת התובענה על ידי שבעה בעלי נכסים, שכן ניתן היה להשיג אותה תוצאה באמצעות מבקש אחד ששילם את אגרת הביוב במלואה.

ד. הסכום שהועבר בסופו של דבר לאיגוד בעקבות הגשת התביעה איננו רחוק כל כך מן הסכום שדרשו המבקשים (80 מיליון ₪ לעומת 138 מיליון ₪). המבקשים דרשו אומנם להשיב סכום זה לחברי הקבוצה התובעת, ובסופו של דבר הוא הושב לאיגוד. אך אילמלא היה מושב סכום זה לאיגוד – היתה עילה מוצדקת, לדעתי, להשיבו לחברי הקבוצה התובעת, כפי שנאמר בהחלטה שאישרה את התובענה הייצוגית.

ה. בנסיבות המתוארות לעיל, אין כל חשיבות לעובדה שהתובענה הייצוגית לא אושרה לבסוף, וגם לא היה צריך לנהל אותה מעבר לשלב של אישורה. מבחינה מהותית – יש לראות את העניין כאילו אושרה התביעה והתקבלה, שכן המשיבות החליטו לנהוג על פי ההחלטה המאשרת.

ו. הבאתי בחשבון את העובדה שהגמול והשכר שיפסקו יחולקו בין 7 רשויות מקומיות, האיגוד ומיתב (תאגיד המים של עיריית פתח-תקוה). לכן, לא צפויה הכבדה יתרה על הקופה הציבורית של העיריות המשיבות, מה גם שבמשך שנים הם הותירו בקופותיהן סכומים עצומים של אגרת ביוב שגבו מהתושבים ונמנעו מלהעביר לאיגוד.

16. לאור מכלול השיקולים המפורט לעיל, ובהתאם לאמות המידה שנקבעו בפסיקה, אני מחייב את העיריות המשיבות, האיגוד ומיתב, ביחד ולחוד, לשלם את הסכומים הבאים:

א. לכל אחד מן המבקשים ישלמו סך של 50,000 ₪ (בכך הבאתי בחשבון גם את ההוצאות של המבקשים, כולל הצורך בחוות דעת רואה חשבון).

ב. לב"כ המבקשים ישלמו סך של 900,000 ₪ בתוספת מע"מ כחוק.

סכומים אלו יישאו הפרשי הצמדה וריבית כחוק מהיום ועד התשלום המלא בפועל, והם באים בנוסף לסכומים שנפסקו בהחלטה על אישור התובענה.

המזכירות תשלח העתק מפסק הדין לב"כ הצדדים, ליועץ המשפטי לממשלה ולמנהל בתי המשפט לשם רישומה בפנקס התובענות הייצוגיות.

ניתנה היום, א' אייר תש"ע, 15 אפריל 2010, בהעדר הצדדים.

ד#ר עמירם בנימיני 54678313-30858/06

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש כאן